

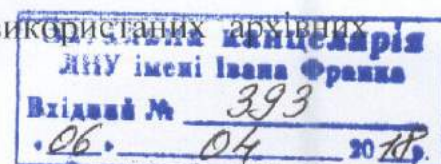
ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Байдак Мар'яни Степанівни
«Жінка в умовах війни у світлі повсякденних практик
(на матеріалах Галичини 1914-1921 рр.)», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – Історія України

Представлена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук є результатом дослідницьких зацікавлень Байдак Мар'яни Степанівни. Цій роботі передувала апробація наукових розвідок у фахових наукових виданнях, про результати вивченої проблеми дисертантка неодноразово доповідала як в Україні, так і поза її межами, на престижних конференціях.

У сучасних феміністичних та гендерних студіях тема війни вважається «контroversійною», та незважаючи на це, дисертантка систематизувала науковий досвід попередників, а свою науково-дослідницьку роботу зосередила над вивченням питання “жінка і війна”. На прикладі життєвого укладу Галичини, здебільшого патріархального щодо становища жінки, у фокусі дослідження ключовим стало поняття «досвід війни», тобто осмислення жіночого досвіду на різних рівнях життя: повсякденного, у приватній сфері, екстремальних в польових умовах в період Першої світової війни та польсько-українського конфлікту 1918-1919 рр.

Робота складається з вступу, шести розділів, у яких дисертантка доступно розкрила важливу й малодосліджену наукову проблему, що досі не знайшла належного висвітлення у вітчизняній історіографії, висновків, списку використаних джерел і літератури (727 позицій). Узагальнивши доробок вітчизняної та зарубіжної історіографії, дослідниця плідно попрацювала і ввела до наукового обігу колосальну кількість джерел, які зберігаються в архівах та рукописних підрозділах бібліотек України (Львів, Тернопіль, Івано-Франківськ), Польщі (Краків, Варшава, Вроцлав), в австрійському Відні, краєзнавчих музеях та приватних колекціях. Серед використаних архівних

джерел – архівні фонди родин Заклинських і Грушкевичів, особові фонди – Осипа Маковея, Михайла Возняка, Іванни Блажкевич, Ольги Басараб, Осипа Назарука та ін. Окрім того, опрацьовано архівні матеріали, що зберігаються у фондах Легіону УСС, громадських організацій і комітетів. Джерельна база дослідження, а це передусім, статистичні, офіційні документи, т.зв. “его-документи”: щоденники, спогади, особливо цінними є епістолярні джерела, тогочасні публікації різних пресових видань, літературні й мистецькі твори, значно вплинули на результати дослідження. У своїй роботі М. С. Байдак подає комплексний джерелознавчий аналіз архівних документів т. зв. “жіночого”, і що важливо - й загальнополітичного, соціального, економічного, повсякденного профілю досліджуваного питання з перспектив обох статей. Унаслідок багатой бази першоджерел, громіздкої й деталізованої роботи над нею, вдалося розкрити досі невідомі подробиці з життя, не тільки власне українського жіноцтва, а й населення краю в цілому.

Імпонує міждисциплінарний характер дисертаційного дослідження. Розкриття теми вдалося якісно представити завдяки міждисциплінарному підходові – ключові – історичний та культурологічний, а також методологічні підходи з різних дисциплін: жіночої історії, історії повсякденного життя, соціальної та культурної антропології, соціології, воєнної психології. Використання біографічного методу, компаративного, історичної реконструкції, дискурс-аналізу, застосування гендеру як категорії аналізу дозволило досліджувану тему розкрити цілісно й багатогранно, у т.ч. з’ясувати, що гендерні відносини так само важливі, як і всі інші типи людських стосунків. Авторка дотримується наукової концептуальності, робота включає ґрунтовні висновки, узагальнення. Для підтвердження свої думок використовує велику кількість цитат.

Дисертантка у своїй роботі відійшла від усталеної в сучасній академічній історіографії суто наукової термінології змісту роботи. Розділи: «Жінка в Галичині на початку ХХ століття: суспільні ролі та щоденні обов’язки», «Дії жінок у війні», «Жіночі образи війни», «Гендерні взаємини в особових джерелах», «Воєнні будні та художня уява», однак, на нашу думку,

міждисциплінарний підхід, а саме дослідження на стику історії та культурології, цілком оправдує такий підхід. Безперечним творчим досягненням авторки є інтерпретація листів, що досі не отримали належного об'єктивного висвітлення, а в дисертації є потужним культурологічним дискурсом. Дослідниця уявила чимало невідомих або маловідомих епізодів про тогочасне життя, події, осмислила якісні зміни у становищі «системи жінка-чоловік». Цікавими у дисертації є напрацювання щодо статистики жіночого населення Галичини. Зокрема, їх чисельності, смертності жінок (за віком), те ж з урахуванням сімейного стану, причин смерті за 1913-1918 рр.; співвідношення жіночого й чоловічого населення в Галичині в 1910 і 1921 рр.; жіночого населення відповідно до віросповідання, віку й цивільного стану Львівського, Станиславівського, Тернопільського воєводств.

Байдак М. С. зуміла узагальнити вже існуючі знання в області вивчення проблеми та визначила закономірності в розподілі ролей українських жінок в екстремальних умовах військового періоду. Загалом, сюжет “війна і жінка” розвивався таким чином: жінка покійно прийняла й несла подвійний тягар. З одного боку, вона була відповідальна за родину, з іншого, – продемонструвала свої можливості і в “професійній” сфері. Зайнявши місце чоловіків на полях і заводах, освоїла спеціальності, що до цього часу вважалися винятково чоловічими. Традиційні проблеми, що вирішувалися в мирний час, залишалися на задньому плані. У галицькому середовищі знайшлися жінки, що пішли проти століттями укорінених стереотипів. Їхній вчинок вніс істотні корективи на самосприйняття жінок, а також сприйняття суспільств на жінку. З'явилися нові сфери громадської діяльності та пошуки можливостей конкретного застосування своїх сил. У розпалі Першої світової війни жінки усю свою роботу присвятили вимогам воєнного часу. Згуртовано для потреб армій шили одяг і білизну, виконували всю поточну роботу в лазаретах, доглядали за пораненими й хворими, надавали допомогу в'язням. У полі зору дослідниці й українка-воїн у регулярній армії Українських Січових Стрільців, а також організаційний аспект – добродійні організації (“Жіноча Громада”, “Захоронка”, “Праця”,

“Суспільна опіка над слугами”), які спровокували бурхливі дискусії, у центрі яких було поставлене запитання: Який тип жінок потрібний суспільству?

До особливо вдалих сторін дисертації Мар’яни Байдак належить розширення українського ретроспективного дискурсу завдяки глибокому аналізу сімейного листування трьох подружніх пар, які попри емоційний стан, дають змогу реально відтворити особистісні переживання в часі війни, вплив розлуки на подружні відносини тощо. У додатку до дисертації міститься велика кількість світлин, малюнків, карикатур виявлених, здебільшого в архівах України.

Ознайомлення зі структурою та змістом роботи дає підстави стверджувати, що дисертація Байдак М. С. концептуально цілісна, побудована на скрупульозному використанні джерел. Робота переконливо доводить, що дисертантці вдалося заповнити низку прогалин в історіографії проблеми. На нашу думку, та структура, яка представлена у роботі, дозволила авторці максимально повно і досконало викласти весь фактичний матеріал, що накопичився у неї в результаті архівних пошуків та аналітичної обробки їх результатів.

Разом з тим дисертаційна робота дає підстави для критичних зауважень:

1. Дисертантка розкриває важливі історичні факти життя та діяльності не тільки українок, а й жінок польської та єврейської національностей, які проживали в Галичині в екстремальних умовах військового періоду, тож хотілося б побачити порівняльний аналіз у подальшому, наприклад, при підготовці монографії.

2. Вважаємо, що доцільно було б розширити сюжет про участь українських жінок в Українській Галицькій Армії.

3. Війна вивела жінку на арену суспільної діяльності, а придбаний досвід у військовий період був кроком до рішення соціальної нерівності жінок у післявоєнний період, тож у висновках дисертації варто було зазначити, що мало вирішальний вплив на розвиток українського жіночого руху в післявоєнні роки – досвід війни чи феміністичні ідеї?

Проте зазначенні зауваження не впливають на кінцеві результати дослідження та отримані авторські узагальнення та висновки.

Безперечно, дисертація Байдак М. С. становитиме науковий фундамент для написання узагальнюючих праць, матиме практичне значення при підготовці спецкурсів для вищих навчальних закладів та публікацій науково-документальних видань, сприятиме тематичному розширенню історичного дискурсу, адже у науковий обіг увійде потужний джерельний матеріал. Дисертація відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – Історія України

Дядюк М.С., кандидат історичних наук,
завідувач відділу рукописів
Львівської національної наукової
бібліотеки України ім. В. Стефаника.

Підпис *М. С. Дядюк*
засвідчую:
Вчений секретар
Львівської національної наукової
бібліотеки України імені В. Стефаника